

הרעלת הבארות: לוחמה ביולוגית ציונית, המשפט הבינלאומי והמשכיות האלימות הקולוניאלית

במיתולוגיה של ישראל המודרנית, אירועי 1948 מוצגים לעיתים קרובות כמלחמת הישרדות, רגע של לידה לאומית בתוך איום קיומי. אך מתחת לנרטיב זה מסתתרת היסטוריה חשוכה ומתועדת היטב של פשעי מלחמה — כולל הרעלת בארות ומקורות מים פלסטיניים במכוון. מעשים אלה, הרחוקים מלהיות חריגות מבודדות, היו חלק מאסטרטגיה רחבה יותר של גירוש אוכלוסייה, הרתעה וחיזוק טריטוריאלי — אסטרטגיה שממשיכה כיום דרך הרס תשתיות המים בגדה המערבית הכבושה והמצור המוחלט על עזה.

הרעלת מקורות מים, במיוחד עם חומרים ביולוגיים, אינה רק טקטיקה של שדה הקרב. זו פשע מלחמה לפי המשפט הבינלאומי, כלי נשק של סבל המוני ופשע נגד כבוד האדם. ב-1948, מעשים אלה כבר היו בלתי חוקיים לפי **אמנת האג הרביעית (1907)** — שאליה ישראל מחויבת, באמצעות המשכיות החובה והצטרפות מאוחרת יותר. מאמר זה מפרט את ההיסטוריה המתועדת של מבצעי הרעלת המים הציוניים, את ההשלכות המשפטיות שלהם ואת המשכיות הטקטיקה הזו מהנכבה ועד היום.

לוחמה ביולוגית ב-1948: הרעלה כמדיניות עכו (מאי 1948): טיפוס במים

במאי 1948, כאשר כוחות ציוניים הטילו מצור על העיר הפלסטינית **עכו**, חיל המדע החשאי של ההגנה (**חמד בית**) פרס חומר ביולוגי מבוסס טיפוס במערכת המים של העיר. המטרה הייתה להחליש את האוכלוסייה האזרחית, ליצור בהלה ולהאיץ את הבריחה.

- **שיטה:** חיידקי טיפוס שגודלו במעבדות הוכנסו למערכת המים העירונית
- **השפעה:** עשרות אזרחים חלו בטיפוס. הצלב האדום התערב
- **מבצעים:** יחידה 131, בסמכות הנהגת ההגנה
- **תיעוד:** ארכיונים צבאיים ישראלים, רשומות הצלב האדום והיסטוריונים ישראלים כגון בני מוריס, אבנר כהן ותומאס סגב מאשרים את המבצע

זה היה השימוש הראשון הידוע בנשק בקטריווגי על ידי כוחות ציוניים במהלך המלחמה. לא היה זה מעשה של סוכנים סוררים, אלא מבצע צבאי מתוכנן שכוון נגד אזרחים.

עזה (יוני 1948): מזימה ביוטרוריסטית שסוכלה

זמן קצר לאחר עכו, אותה יחידה ניסתה לבצע מבצע דומה של הרעלת טיפוס **בעזה**, שהייתה אז תחת שלטון מצרי. הפעם, הסוכנים נעצרו על ידי כוחות הביטחון המצריים לפני שהצליחו לפרוס את הפתוגן.

- **מטרה:** לערער את עזה, למנוע תגבורת ערבית ולהציג את טווח ההשפעה הציוני
- **גילוי:** הרשויות המצריות תפסו את החומרים הבקטריאליים ועצרו את הסוכנים
- **תיעוד:** תומאס סגב, **1949: הישראלים הראשונים**, ודוחות הביטחון המצריים

למרות שההתקפה נכשלה, היא ממחישה דפוס ברור של טקטיקות לוחמה ביולוגית מתואמות על פני מספר חזיתות.

בידו ובית סוריק (אביב 1948): זיהום בארות כפריות

לקראת הנכבה, כפרים פלסטיניים בצפון-מערב ירושלים — כולל **בידו ובית סוריק** — דיווחו על ניסיונות של כוחות ציוניים להרעיל או לחבל בבארות המקומיות. כפרים אלה היו ממוקמים אסטרטגית לאורך נתיבי האספקה לירושלים.

- **ראיות:** עדויות בעל פה שנאספו על ידי וליד ח'אלידי ורשומות פלסטיניות מקומיות
- **כוונה:** לגרש את האוכלוסייה או למנוע חזרה על ידי הפיכת משאבים מקומיים לבלתי שמישים
- **תוצאה:** הכפרים התרוקנו בסופו של דבר; התושבים ברחו או גורשו

למרות שראיות מיקרוביולוגיות לא נמצאו מעולם (ככל הנראה בשל הזמן וההרס), הדפוס תואם את הפרופיל המבצעי הידוע של חבלה ציונית באזורים כפריים.

עין כרם (1948): מחלות המוניות לאחר חבלה במאגר

ממוקמת מערבית לירושלים, **עין כרם** חוותה התפרצות פתאומית של מחלות לאחר שפשיטות ההגנה כווננו למאגר המים של הכפר.

- **פרטים:** התושבים חלו ימים לאחר הפשיטה; התסמינים הצביעו על זיהום
- **לא מאושר:** לא זוהה פתוגן באופן רשמי, אך מחלות המוניות דווחו בהרחבה
- **מקור:** הסהר האדום הפלסטיני, עדויות ניצולים

תקרית זו ממחישה כיצד טקטיקות פסיכולוגיות וביולוגיות שימשו יחד, לא רק כדי לגרום נזק אלא גם כדי לזרוע פחד ולעודד בריחה.

עין אל-זיתון (אפריל-מאי 1948): הרס תשתיות המים

בגליל, הפלמ"ח תקף את **עין אל-זיתון**, הרג תושבים רבים וגירש את השאר. לאחר מכן, כוחות ציוניים הרסו את בארות הכפר ואת תעלות המים כדי להבטיח שלא תהיה חזרה.

- **טקטיקה:** אדמה חרוכה — לא ביולוגית, אך מכוונת באותה מידה לגירוש ארוך טווח
- **מקורות:** אילן פפה, **הטיהור האתני של פלסטין**

הרס מקורות המים לא היה נזק מקרי. זו הייתה אסטרטגיה מחושבת לגרש כפרים לצמיתות.

הגליל הרחב: תכנון הרעלת מעיינות

מסמכי צה"ל ששחררו חושפים כי כוחות ציוניים תכננו להרעיל או להשבית מקורות מים בכפרים רבים בגליל, במיוחד אלה הקרובים לקווי שביתת הנשק.

- **מטרה:** למנוע חדירה מחדש של פלסטינים מגורשים
- **אמצעים:** הרס או זיהום מתוכנן של נקודות מים
- **מקורות:** ארכיונים צבאיים ישראלים, מצוטטים בעבודות של נור מסאלחה וסלמאן אבו סיתא

תוכניות אלה מראות כי הרעלת מים הייתה חלק מדוקטרינה רחבה יותר ("תוכנית ד'"), ולא מוגבלת לאירוע אחד או שניים מבודדים.

השלכות משפטיות: הפרות מרובות של המשפט הבינלאומי

הפעולות המתוארות לעיל מהוות הפרות ברורות ומרובות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי, שהיה בתוקף בזמן מלחמת 1948:

אמנת האג הרביעית (1907) – אושרה ובתוקף

- **סעיף 23(א):** אוסר על "שימוש ברעל או בנשק מורעל"
- ההתקפות הביולוגיות הציוניות (עכו, עזה) מפרות סעיף זה ישירות

משפט בינלאומי מנהגי

- האיסור על הרעלת מקורות מים ותקיפת אזרחים הוא חלק מהמשפט המנהגי, מחייב ללא קשר לאשרור אמנות
- ההתקפות עומדות בסף של פשעי מלחמה לפי סטנדרטים עכשוויים

אמנת הנשק הביולוגי (BWC, 1972) – ישראל חתמה אך לא אשררה

- אוסרת על פיתוח, ייצור ושימוש בנשק ביולוגי
- למרות שה-BWC נכנסה לתוקף לאחר הנכבה, השימוש בטיפוס כנשק כבר נידון לפי פרוטוקול ז'נבה (1925) – שאותו ישראל לא חתמה, אך הוא משקף נורמות משפטיות רחבות יותר

אמנת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי (1998) – לא נחתמה על ידי ישראל, אך חלה על השטחים הפלסטיניים הכבושים

- הרעלת אזרחים דרך מים נחשבת כפשע מלחמה לפי **סעיף 8(2)(ב)(xvii)**
- בית הדין הפלילי הבינלאומי הכיר בסמכותו על השטחים הפלסטיניים הכבושים

המשכיות הטקטיקות: מבארות למצור

השימוש במים כנשק לא הסתיים ב-1948. הוא התפתח והפך למאפיין מרכזי של תשתית הכיבוש הישראלית.

הגדה המערבית: אלימות מתנחלים נגד תשתיות מים

מתנחלים ישראלים בגדה המערבית הכבושה הורסים או מזהמים באופן שגרתי מיכלי מים, בארות ומערכות השקיה פלסטיניות.

- **שיטות:** ירי על מכלי מים, ניפוץ צינורות, הרעלת נקודות מים לבהמות
- **מניע:** גירוש באמצעות יצירת תנאי מחיה בלתי נסבלים, במיוחד באזור C
- **הגנה:** לעיתים קרובות מתבצע תחת ליווי צה"ל או שותפות פסיבית
- **תיעוד:** משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), בצלם, אמנסטי אינטרנשיונל

מניעת מים הפכה לטקטיקה מרכזית של התפשטות קולוניאלית של מתנחלים, תוך מעקב אחר אותה לוגיקה ששימשה ב-1948: שליטה על האדמה על ידי ניתוק החיים.

עזה: מצור כמלחמה סביבתית וביולוגית

בעזה, ישראל אוכפת מצור מוחלט מאז 2007 – מצור שמכוון לא רק לגבולות ולחשמל, אלא גם לטיהור מים, תברואה ותשתיות רפואיות.

• פעולות:

- הפצצת מתקני טיהור שפכים ומתקני התפלה
- חסימת חומרים הדרושים לתיקון מערכות מים
- מניעת דלק הדרוש להפעלת משאבות מים

• השפעות:

- מעל 97% ממי עזה אינם ראויים לשתייה (ארגון הבריאות העולמי)
- ילדים סובלים ממחלות כרוניות המועברות דרך מים
- ב-2021, סוכנויות האו"ם הכריזו על עזה כ"בלתי ראויה למגורים"

המצור הופך את המים — חיוניים לחיים — לכלי ענישה. זו המשכיות מודרנית של דוקטרינה שהופעלה לראשונה בבארות המורעלות של 1948.

צלילות אתית: עובדות אינן שנאה

נכון שההאשמה ב"הרעלת בארות" הייתה בעבר עלילת דם אנטישמית זדונית, ששימשה להצדיק רצח של יהודים חפים מפשע באירופה של ימי הביניים. אך הכרה במקרים אמיתיים ומתועדים של הרעלת מים על ידי כוחות ציוניים אינה מחייה את העלילה הזו. זו דיבור אמת על המציאות ההיסטורית והמשפטית.

ביקורת על טקטיקות צבאיות ומתנחלים ישראליות — כולל לוחמה ביולוגית — אינה אנטישמיות. זו חובה מוסרית המושרשת במשפט הבינלאומי, באחריות היסטורית ובחוויה החיה של קורבנות פלסטיניים. שתיקה מול פשעים כאלה אינה מגנה על יהודים — היא מגנה על פושעי מלחמה ומבזה את קורבנות האנטישמיות האמיתית לאורך ההיסטוריה.

מסקנה: מים כנשק, זיכרון כהתנגדות

מעכו לעזה, מבארות כפריות שחובלו ועד לחנק האיטי של אקוויפרים בעזה, השימוש במים כנשק מגדיר את ההיגיון של הקולוניאליזם ההתנחלותי הציוני. זו טקטיקה של הסרה, הרתעה ושליטה — והיא מעולם לא פסקה.

להרעיל מים זה להרעיל חיים. ולהיזכר בבארות המורעלות של פלסטין זה לא לעורר עלילות עתיקות, אלא להתעמת עם פשעים מודרניים — עם האמת, עם החוק ועם הדרישה שמים וצדק יזרמו שוב בחופשיות.